

บทที่ 3

อภิปรัชญา

(Metaphysics)

ความนำ

วิชาปรัชญาเกิดจากความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ บางทีความอยากรู้อยากเห็นนั้นเกิดขึ้นเพราะมนุษย์ต้องการหาความรู้เพื่อที่จะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชีวิตเช่น เราอยากรู้ว่าทำอย่างไร ต้นข้าวที่ปลูกไว้จึงจะให้ผลผลิตมาก ๆ แต่บางทีความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์มิได้เกิดขึ้นเพราะต้องการอย่างนั้นเช่น ทาเลส (Thales) บิดาแห่งปรัชญาอยากรู้อาตุแห่งของโลกเพียงเพราะต้องการรู้โดยมิได้หวังผลอะไรเป็นกิจลักษณะ และธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความอยากรู้อยากเห็นอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้เอง จึงก่อให้เกิดการโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาทางปรัชญา อันเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับมนุษย์โลก สังคมและความหมายของชีวิต เพราะความรู้ทางวิทยาศาสตร์มิสามารถพิสูจน์หรือให้คำตอบต่อปัญหาบางอย่างได้ทั้งหมด เราจึงจำเป็นต้องยึดหลักความคิดอันใดอันหนึ่งด้วยความเชื่อและเนื่องจากขอบเขตของวิชาปรัชญานั้นกว้างขวางมาก แต่ก็ได้มีผู้แบ่งแนวคิดทางปรัชญาออกเป็น 2 สาขาใหญ่คือ ปรัชญาบริสุทธิ์ ซึ่งประกอบด้วย 4 สาขาคือ อภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) จริยศาสตร์ (Ethics) ตรรกวิทยา (Logic) และปรัชญาประยุกต์อันเป็นการนำปรัชญาบริสุทธิ์ไปประยุกต์เข้ากับวิชาการอื่นๆ และจะกำหนดชื่อตามโดยให้วิชานั้นๆ เป็นตัวขึ้น เช่น ปรัชญาสังคม ปรัชญาการเมือง ปรัชญาจิตวิทยา เป็นต้น

ในการศึกษาบทหนังสือครั้งนี้จะศึกษาแนวคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์ในประเด็น อภิปรัชญาและจริยศาสตร์เท่านั้น ในบทนี้จะกล่าวถึงปัญหาทางอภิปรัชญาที่ปรากฏอยู่ในบทหนังสือ เพราะจากความคิดในช่วงแรก ๆ ของมนุษย์เกิดจากความสงสัยในปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่ตนประสบอยู่เช่น ฝนตก แดดออก แผ่นดินไหว น้ำท่วม ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น มนุษย์จึงต้องหาเหตุผลอธิบายว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไรและคำตอบที่มนุษย์พยายามตอบในเรื่องเดียวกันก็ได้คำตอบที่แตกต่างกันออกไปตามความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งปัญหาพื้นฐานของแต่ละสังคมมักจะมีลักษณะคล้าย ๆ กันคือ ปัญหาว่ามนุษย์เกิดมาจากไหน มนุษย์ตายแล้วไปไหน โลกเกิดมาจากไหน ใครเป็นผู้สร้าง เป็นต้น

ขอบเขตของอภิปรัชญา คือ การพยายามตอบปัญหาเกี่ยวกับแก่นแท้หรือความเป็นจริงของสรรพสิ่งรวมทั้งกระบวนการของความเป็นไปของมันซึ่งได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับโลก มนุษย์ พระเจ้า ชีวิต สสาร จิต ธรรมชาติ เอกภพหรือความเป็นจริงทุกสิ่งทุกอย่างบรรดาที่มีอยู่ ไม่ว่าสิ่งที่มีอยู่นั้นจะอยู่ในรูปของพลังงานของสสาร สัมผัสได้หรือไม่ก็ตาม (สเถิต วงศ์สวรรค์, 2540 : 72)

อภิปรัชญา (Metaphysics) จึงเป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องของความเป็นจริงหรือความจริงแท้ (Reality) หรือความเป็นจริงอันติมยะ (Ultimate Reality) คืออะไรมีอยู่หรือไม่ ความจริงของสิ่งที่มีอยู่เป็นอย่างไร สิ่งที่มีอยู่มีสภาพเป็นอย่างไร เป็นจิตหรือสสารกันแน่ อภิปรัชญาจึงศึกษาเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทางความคิดทุกอย่างของมนุษย์ เนื่องจากว่ามนุษย์ได้พยายามสังเกตอยู่ตลอดเวลาว่าสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏแก่ประสบการณ์ของเราล้วนแต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาไม่แน่นอนคงมีผู้พูดอยู่ตลอดเวลาว่า “สิ่งที่แน่นอนคือ ความไม่แน่นอน” หรือคำไทย ๆ ที่เราได้ยินกัน เช่น “เวลาและวารีไม่ยืนค้ำจะคอยใคร” จากคำกล่าวเหล่านั้นทำให้มนุษย์พากันคิดว่า ในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปดังนี้แล้วจะมีอะไรหรือไม่ ที่มีความเป็นจริงอยู่เบื้องหลังของการเปลี่ยนแปลงนี้ และสิ่งนั้นไม่เปลี่ยนแปลง (มาตี ศรีเพชรภูมิ, 2531 : 17)

มนุษย์จึงมีความต้องการอย่างแรงกล้าในการอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ที่เขาสัมผัสได้โดยทั่วไปและเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นน่าจะเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ นิรันดรหรือเป็นต้นกำเนิดของโลก ประกอบกับที่เนื้อหาบางตอนในบทหนึ่งได้นำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นจริงว่า นายหนังมีทัศนคติเช่นใดต่อประเด็นปัญหานี้ ซึ่งปรากฏการณ์บางอย่างที่นายหนังได้นำเสนอเอาไว้ในบทหนึ่งทำให้เราอดสงสัยไม่ได้ว่าข้อมูลทางผัสสะเท่าที่ปรากฏแก่ผัสสะนั้นเป็นความรู้ที่ตรงกับความเป็นจริงหรือไม่เพราะนายหนังได้นำเสนอปรากฏการณ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Super – Nature) อยู่เหนือการรับรู้ของเรา เป็นเรื่องราวที่หลุดพ้นออกไปจากโลกของวิทยาศาสตร์อยู่เหนือเหตุผลและการพิสูจน์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นจริง ซึ่งเป็นปัญหาทางอภิปรัชญาว่า นายหนังมีทัศนคติเช่นใดต่อประเด็นปัญหานี้ โดยการกำหนดกรอบของความคิดเป็น 3 ประเด็น คือ

- 3.1 ความเป็นจริงทางรูปธรรม
- 3.2 ความเป็นจริงทางนามธรรม
- 3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงทางรูปธรรมและนามธรรม

จากการศึกษาแนวความคิดเรื่องความจริงในกรอบความคิดเห็นทั้ง 3 ประเด็น ข้างต้นจะทำให้เราได้ทราบถึงโลกทรรศน์ของนายหนังที่มีต่อประเด็นปัญหานี้ว่านายหนังมีทัศนคติต่อประเด็นทั้ง 3 เช่นใด อยู่บนพื้นฐานแนวความคิดแบบไหน ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากที่ใด เพราะแนวความคิดเรื่องความเป็นจริงของนายหนังที่ปรากฏอยู่ในบทหนึ่งนั้นย่อมเป็นเรื่องราวที่สะท้อนภาพของพฤติกรรมของคนภายใต้ว่าเป็นอย่างไร ถึงมีพฤติกรรมที่เป็นแบบฉบับของคนได้ที่แตก

ต่างจากคนในภาคอื่น ๆ ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องศึกษาให้ทราบถึงทัศนคติของนายหนังที่มีต่อประเด็นปัญหาข้างต้นต่อไป

3.1 ความเป็นจริงทางรูปธรรม

จากที่ได้ศึกษาบทหนังของนายหนังทั้งสิบเรื่อง ทำให้ทราบถึงทัศนคติของนายหนังที่มีต่อประเด็นความเป็นจริงทางรูปธรรม พบว่า นายหนังมิได้มีความสงสัยในความมีอยู่ของสรรพสิ่งแต่อย่างใดเพราะการพูดถึงสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบรรยายบ้านเมือง คน อาหารหรือสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความจริงเพราะเหตุผลที่ว่าสิ่งต่างๆเหล่านี้เราสามารถรับรู้ได้จากผัสสะของเราเองหรืออีกนัยหนึ่ง คือ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีลักษณะทางกายภาพที่เราสามารถมองเห็น จับต้องและรับรู้ได้จากผัสสะของเราว่ามีความจริงแต่เป็นที่น่าสังเกตว่านายหนังมิได้มีการแสดงทัศนคติที่ชัดเจนไปว่าความเป็นจริงทางรูปธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ผัสสะของเรานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ใครเป็นผู้สร้างและสิ่งนั้น ๆ ประกอบขึ้นจากธาตุใดบ้าง ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวเราอาจกล่าวได้ว่า มันเป็นปัญหาที่ไม่ได้อยู่ในความสนใจของตัวนายหนังและผู้ชมซึ่งเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดา ๆ ที่มุ่งเสนอและรับรู้แต่ความบันเทิงเป็นหลัก การจะมานั่งขบคิดปัญหาดังกล่าวก็มีได้ก่อให้เกิดประโยชน์ ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเราแต่อย่างใด นอกจากนี้สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏแก่ผัสสะของเรานั้นเราก็สามารถรับรู้ได้ตั้งแต่แรกที่เราเกิดมาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีอยู่แล้วและเราก็พิสูจน์ได้ว่ามีความจริง มันจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่เราจะมานั่งปฏิเสธผัสสะของเรา ด้วยเหตุนี้ นายหนังจึงแสดงทัศนคติที่มีต่อประเด็นปัญหาความเป็นจริง ทางรูปธรรมออกมาให้รูปแบบของการบรรยายบ้านเมือง การบรรยายธรรมชาติต่าง ๆ เช่นบทหนังตอนที่ว่า

แควร่มลมดอกฝูงนกโบยบิน

กล้วยไม้ดอกมากบุญนางนวล

กุหลาบราตรีจำปีชะบา

อังกาบพิกุลหัสถุณส่งกลิ่น

ถูกลมพัดดอกดวงมันร่วงพราว

เวลาบ่ายกลิ่นดอกไม้หอมหวาน

เล็บมือนางสาวคนธัมณฑา

ชมไม้ชมแมลงผีเสื้อลายดาว

กระดินดอกพลับบานรับลมหนาว

สายลมหนาวพัดโบกมาตามเวลา

(จากเรื่อง ดอกฟ้าละออเงิน)

เป็นตอนที่กล่าวบรรยายถึงธรรมชาติต่างๆว่าในเวลาบ่าย ดอกไม้มักจะส่งกลิ่นหอมหวาน ไม่ว่าจะเป็นดอกกล้วยไม้ กุหลาบ จำปี เราก็ได้กลิ่นหอมของดอกไม้เหล่านั้น หรือตอนที่กล่าวถึงสภาพธรรมชาติของชนบทที่ว่าและอีกบทหนึ่งคือ

ที่หมู่บ้านพัฒนาเวลาเช้า	สายลมหนาวพัดเย็นทุกเส้นสาย
กลิ่นโคลนคราบสาปหญาใบคากาย	จึงหรือรายร้องสนั่นป่า
ตึกแดนด้อยอ้อยอิงกิ่งกาฝาก	ผีผิงตากผ้าอ้อมทุกหย่อมหญ้า
หยาดน้ำค้างพร่างพรหมเมื่อลมมา	ตกลงมาข้างหลุมคู่มรอยควาย

(จากเรื่อง สายเลือดขัตติยา)

ในบทนี้ก็เป็นกรบรรยายสภาพหมู่บ้านเช่นเดียวกับบทแรก ที่บรรยายสภาพในหมู่บ้านที่มีสภาพอากาศที่ค่อนข้างเย็นในตอนเช้า มีกลิ่นโคลนและกลิ่นของต้นหญ้ารวมทั้งเสียงของจิ้งหรีดที่ร้องระงมว่า สิ่งต่างๆเหล่านี้เราล้วนแล้วแต่รับรู้ได้ทั้งสิ้นและบทสุดท้ายที่บรรยายสภาพของกลางคืนว่ามีน้ำค้างมีแสงจันทร์ที่ส่องทาง รวมทั้งกลิ่นหอมของดอกไม้และเสียงสัตว์ต่าง ๆ ดังบทหนึ่งที่ว่า

เดินมาดึกตรีภุมสายลมโชน	น้ำค้างโปรยยามเปลี่ยวเสียวชานทรวง
เอาแสงจันทร์อันกระจายต่างไฟส่อง	พอเห็นช่องป่าดงในพงหลวง
คาราเรียงเกลี้ยงกราดระคายดวง	หอมกลิ่นพวงกล้วยไม้ริมรายทาง
เรไรหรือเรไรร้องก้องพงไพร	กับเสียงไก่ขันรายใกล้สว่าง
นุกบากบันสนธิจรไม่นอนทาง	พอรุ่งสางเจาะลัดตัดอรุณ

(จากเรื่อง แรงสายเลือด)

จากบทหนึ่งที่ยกมาข้างต้นล้วนแต่เป็นบทชมธรรมชาติและการกล่าวถึงสภาพของชนบทว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นบทที่แสดงให้เห็นว่านายหนังมิได้มีความสงสัยในความเป็นจริงทางรูปธรรมแต่อย่างใดเพราะได้ปรากฏบทที่กล่าวถึงความจริงทางรูปธรรมโดยการพรรณมาถึงธรรมชาติอาคารบ้านเรือน พระราชวัง ในทุก ๆ เรื่องของบทหนึ่งที่น่ามาศึกษา

นอกจากนี้จากการศึกษาบทหนึ่งนอกจากจะทำให้เราทราบว่านายหนังยอมรับถึงความจริงทางรูปธรรมโดยไม่มีข้อสงสัยอะไรแล้วนั้น ยังพบว่าความเป็นจริงทางรูปธรรมนั้นมีอยู่ในลักษณะที่มีความเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ไม่มีสิ่งใดจะมีอยู่อย่างมั่นคง ถาวรมันจะเปลี่ยนแปลงไปภายใต้เงื่อนไขของเวลา กล่าวคือเมื่อเวลาผ่านไปไม่ว่าจะเป็น คน ต้นไม้ ภูเขาและสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ ก็จะเปลี่ยนแปลงไม่คงสภาพเดิมและสูญสลายหายไปในที่สุด โดยปรากฏบทหนึ่งที่ว่ากล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง เช่น

เรามนุษย์นุคชีวิตอย่าให้ผิดทาง	ช่วยกันสร้างประกอบกรในดำเนินดี
อย่าอนอนหลับทับสิทธิ์ตั้งจิตให้มั่น	ทีละขั้นก็ต้องไต่ขึ้นบันไดเศรษฐี

เมื่อกิจการงานเดินเงินก็ดี	สายวารีกาลเวลาไม่รอใคร
เหมือนล้อวงกงเกวียนหมุนเวียนหัน	จะห้ามคืนห้ามวันนั้น
ห้ามอาทิตย์ห้ามพระจันทร์ห้ามควันไฟ	ห้ามไม่ได้ก็อย่าห้ามความชรา

(จากเรื่อง สายเลือดขัณฑ์)

เป็นบทที่กล่าวถึงความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งว่า เมื่อวันเวลานั้นผ่านไปเรื่อย ๆ ไม่เคยคอยใครนี่เองทำให้สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลง คนก็จะแก่ไปเรื่อย ๆ และในเมื่อเราไม่สามารถหยุดเวลาเอาไว้ได้ คนจึงควรช่วยกันสร้างความดีเอาไว้ก่อนที่จะทำอะไรไม่ได้แล้วและอีกบทที่ว่า

ทั่วหล้าแหล่งแสงทิพย์ล่งลิปถับ	เมฆพยับเหมือนจะย่อยพโยมพล
เป็นเวรวันสัตถุของอาทิตย์	แบ่งชีวิตมนุษย์สัตว์ที่มีปฏิสนธิ
ธรรมชาติหมุนไวใจหมุนวน	เราทุกคนย่อมแก่ตามคืนวันหมุนเวียน
เวียนคืนวันผันแปรคนเราแก่ไปด้วย	ใครจะช่วยเหนี่ยวรั้งเป็นบังเหียน
โลกหมุนไวใจคนหมุนวนเวียน	ดวงดาวเปลี่ยนราศีวิถีทาง
สามฤดูราตรียังมีกลับ	ฟ้าพยับฝนอยู่ยังรู้สว่าง
เรามนุษย์จุดชีวิตอย่าให้ผิดทาง	ช่วยกันสร้างประกอบกรในดำเนินดี

(จากเรื่อง สารเลือกขัณฑ์)

จากบทหนึ่งตอนนี้เป็นการแสดงให้เห็นทัศนะของนายหนังที่มีต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยแสดงตัวอย่างปรากฏการณ์ทางธรรมชาติคือการดำเนินไปของวันเวลานั้นก็จะทำให้ทุก ๆ สิ่งทุก ๆ อย่างมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่น คนเราก็จะแก่ไปเรื่อย ๆ ฤดูกาลต่าง ๆ ก็เปลี่ยนไป เมื่อฝนตกก็ต้องหยุด เมื่อมีแดดก็ต้องมีสว่าง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จึงมีความไม่แน่นอน ดังนั้นคนเราก็ควรทำความดีเพื่อเป็นเครื่องนำทางในชีวิต นอกจากนี้นายหนังยังแทนความคิดในเรื่องความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งลงไปในการอธิบายตัวละครบางตัวเช่นตอนที่กล่าวถึงพระโยคีว่า

พระโยคีมีมนต์อยู่องค์หนึ่ง	อายุถึงแปดสิบสี่มีสิกขา
สละทิ้งสิ่งทั้งปวงไม่ห่วงใย	รู้วิสัยสังขารการแปรปรวน
อนิจจังตั้งว่าของต้องไม่เที่ยง	ทั้งรสเสียดรูปกลิ่นสีรสวง
อนัตตากายธาตุอาจแปรปรวน	ครบจำนวนมรณะอสุพิง
ไม่ปรารถนามาประสพในภพชาติ	อารมณ์บาทหนีหน่ายไม่หายหวัง

ทั้งกายอินทรียังไม่จีรัง

น้ำใจหวังโลกพรหมอุดมชาล

(จากเรื่อง ลูกหลงแม่)

เป็นการกล่าวถึงพระโยคีที่มุ่งปฏิบัติด้านจิตจนเป็นผู้วิเศษ โดยรักษาตนตั้งมั่นอยู่ในพรหมจรรย์และไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งใด ๆ เพราะตระหนักว่าสังขารทั้งหลายมีการแปรปรวน รูปรสกลิ่น เสียง ที่เราสัมผัสได้ก็เช่นกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อถึงเวลาอันควรมันก็จะสูญสลายเปลี่ยนแปลงไปและอีกบทที่ว่า

จันทร์กระจ่างกลางฟ้าดาราประดับ

ระยิบระยับกลางหาดังดาวเขียน

เราเคยถามนักศึกษามหาเปรียญ

ว่าแก้ววิเชียรวิมารหรือคืออะไร

ท่านก็บอกเราไม่ได้ให้ติดขัด

ไอ้ใครจัดสร้างดาวแรกคราวไหน

ท่านไม่หลอกบอกให้คล่องยังข้องใจ

ก็ตอบไปตามคำปราปรา

ว่าแสงทวีปทั้งที่ว่าไว้

แต่ท่านไม่รับประกันเป็นปัญหา

ที่หงยาวดาวประหลาดอุบาทว์ฟ้า

คือเปตาพุงได้มิใช่ดาว

(จากเรื่อง ลูกหลงแม่)

เป็นการพูดถึงการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลว่าเมื่อเวลาเปลี่ยนไปฤดูกาลก็จะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ส่งผลให้สัตว์ต่าง ๆ ต้องมีการปรับตัว นอกจากนี้บทนี้ก็ยังกล่าวถึงความเชื่อของคนว่าสำหรับปัญหาบางเรื่องเช่น คำถามที่ว่าดวงดาวที่เราเห็นนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นคำถามที่ไม่ได้เจาะจงว่าตนจะได้คำตอบหรือไม่ มันเป็นแค่ความอยากรู้อยากเห็น ซึ่งคำตอบที่ได้ก็เป็นเพียงคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมาจากคนในรุ่นก่อนเท่านั้นและอีกบทที่ว่า

ไอ้คนเราจะเอาอะไรมันใจเล่า

พระพุทธรเจ้าแจ้งเหตุเทศนา

ว่าร่างกายหมายเหมือนโรคโรค

สังขารไม่ตั้งมั่นแปรเปลี่ยนไป

แรกหนุ่มแน่นแสนอาจองค์พระนงศักรดี

สาวรุ่มรักเพื่อนร่วมจิตปลิดไม่ไหว

กลับแปรเปลี่ยนแก่กายสาวหน่ายใจ

ไม่มีอะไรมาเป็นจริงสักสิ่งอัน

แต่สังขารล้ำค่าเราอย่าข้าม

เป็นสิ่งที่งามเลิศล้ำธรรมชั้น

สิ่งวิเศษเมตตาธรรมนั้นสำคัญ

โลกจึงหยัดยืนอยู่ถึงบัดนี้

(จากเรื่อง สายเลือดขัณฑ์)

เป็นบทหนึ่งตอนที่กล่าวอ้างถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า ในความไม่เที่ยงของสังขารว่าเมื่อแรกที่เป็นหนุ่มใคร ๆ ก็นิยมชมชอบแต่พอแก่ตัวไปสาวที่เข้ามาก็กลับหนีหายไปและแม้ว่าอะไร ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปแต่การที่โลกเรายังอยู่ได้อย่างสงบจนถึงทุกวันนี้ก็เพราะคนในสังคมใช้

ธรรมเป็นเครื่องกำหนดจิตใจนั่นเองและบทหนึ่งบทสุดท้ายที่กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่ว่า

กลางอากาศหยาดน้ำค้างตกพร่างพราว	สายลมหนาวพัดหมุนมารุนแรง
จันทร์กระจ่างกลางฟ้ารุ่งราตรี	รัศมีปรังปรังไม่บังแสง
ปรากฏดวงดาวระดาดาย	ดูเกลื่อนกลาดกลางทิวเหมือนดาวเขียน
สุกสกาววาวแวดดังแก้ววิเชียร	ฤดูเปลี่ยนมาถึงที่ราตรีมีน
พวกมดแมงที่แผ่กายอยู่ใต้ดิน	กว่าจะสิ้นฤดูฝนช่างทรมาณ
เมื่อฤดูฝนสิ้นเขตพื้นเวทนา	ต่างเริงร่าส่งเสียงกันอึ้งมี

(จากเรื่อง จำเลยสี่กลับ)

บทหนึ่งตอนนี้นายหยังได้บรรยายถึงความหมุนเวียนของเวลาที่ทำให้เกิดเป็นฤดูกาลเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ และการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลนี้ก็ย่อมทำให้สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนการดำรงชีวิตของตนด้วย เช่น สัตว์ที่จำศีล เป็นต้น

จากบทหนึ่งทั้งหมดที่ยกมาข้างต้นย่อมแสดงให้เห็นทัศนะของนายหยังที่ยอมรับในความมีอยู่ของความจริงทางรูปธรรม โดยมีได้มีข้อสงสัยใด ๆ แต่ความเป็นจริงทางรูปธรรมนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดภายใต้เงื่อนไขของเวลา เช่น มีกลางวันกลางคืน มีเกิดมีตาย มีหนุ่มมีแก่ มีการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลต่าง ๆ ในความเป็นจริงทางรูปธรรมจึงมีการเปลี่ยนแปลงเสื่อมสภาพและสูญสลายไปในที่สุดไม่มีสิ่งใดเลยที่จะมีอยู่อย่างคงทนถาวรโดยไม่เปลี่ยนแปลง

3.2 ความเป็นจริงทางนามธรรม

นอกจากความคิดของนายหยังที่ยอมรับในความเป็นจริงทางรูปธรรมแล้วนั้น นายหยังก็ยังยอมรับในความเป็นจริงทางนามธรรม อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Super - Nature) อันเป็นเรื่องที่หลุดพ้นออกไปจากโลกของวิทยาศาสตร์อยู่เหนือเหตุผลและการพิสูจน์ แต่ก็เป็นที่เรารู้ได้ว่ามีอยู่จริงก็โดยการพิสูจน์ทางจิตใจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอิทธิพลทางความเชื่อที่ตกทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องจิต (mind) และวิญญาณ (soul) เรื่องนรก - สวรรค์ (Hell-Heaven) เรื่องกฎแห่งกรรม (Law of Karma) เรื่องโชคชะตา เชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เรื่องเหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนเป็นอย่างมาก เราจึงพอจำแนกความเป็นจริงทางนามธรรมออกเป็นประเด็นย่อย ๆ เท่าที่ได้ค้นพบในบทหนึ่งอันได้แก่

3.2.1 ความเป็นจริงเรื่องของจิต (mind) และวิญญาณ (soul) นายหยังเชื่อว่าเมื่อคนเราตายไปแล้วไม่ใช่ว่าทุก ๆ สิ่งทุก ๆ อย่างจะจบลงเพียงแค່ร่างกายเน่าเปื่อย ฟังและสูญสลายไปแต่

อย่างไร เพราะในความเป็นมนุษย์นี้เรายังมีสิ่งหนึ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ภายหลังจากที่ร่างกายสูญสลายไป นั่นก็คือ จิตหรือวิญญาณนั่นเอง ซึ่งมีได้มีการสูญสลายหายไปเหมือนร่างกายแต่อย่างไร เช่น บทหนึ่งที่ว่า

น้องจะแหงตัวตายได้รุ่มรุกข์
 หัวจะได้กลับวังสิ้นกังวล
 สิ้นลมปราณแล้ววิญญาณกตัญญู
 ผู้หญิงใดใครจะแย่งไม่แบ่งปัน
 ถึงตัวตายไขจะไปเสียไกลพี่
 นางเขียนบอกเรื่องราวแล้วกราบลา

ให้สิ้นทุกข์เรื่องรักเสียดักหน
 ไม่ต้องทนทรมานไปนานวัน
 จะขออยู่ใกล้ตัวของหัวขวัญ
 ยังรักมันเหมือนมีชีพชีวา
 จะเป็นผีตามรักให้หนักหนา
 เอาศาสตราใส่มือแทงคอตาย

(จากเรื่อง สายเลือดขัณฑ์)

เป็นตอนที่กล่าวถึงความเชื่อของคนที่ว่าแม่ตัวตายไปแล้ว แต่ก็ยังหลงเหลือวิญญาณไว้คอยดูแลสามีของตนได้ เพราะการที่นางจะอยู่ต่อไปก็มีแต่จะทำให้สามีตกต่ำลงทุกวัน และเพื่อให้สามีของตนกลับเข้าสู่วังเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นนางจึงคิดฆ่าตัวตายและอีกบทที่ว่า

ยอดชู้ตายจากฝากแต่ใจ
 เฝ้ารำพึงถึงสมชายที่ไกลลับ
 พี่รักลูกแล้วมาฝากจึงจากกัน

ฝังไว้ในทรงน้องร้องรำพัน
 วิญญาณกลับมาสังหรณ์ให้นอนฝัน
 ระวีวรรณร้องไห้ครายน้ำตา

(จากเรื่อง มัจจุราชเล่นกล)

เป็นบทที่กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องของวิญญาณของสามีที่ตายไปแล้วว่ามาเข้าฝันเพื่อฝากให้เมียดูแลลูกให้ดี ๆ และอีกบทที่ว่า

เพียงจันทร์ตายยังรักใคร่เกียรติศักดิ์
 ยังล่องลอยตามติดใกล้ชิดองค์

วิญญาณรักขึ้นจากหลุมความลุ่มหลง
 อยู่กลางดงแดนไกลครครัลย์

(จากเรื่อง สายเลือดขัณฑ์)

สำหรับบทหนึ่งตอนนี้ก็กล่าวถึงวิญญาณของคนที่ตายไปแล้วว่ายังสามารถติดตามชายที่ตนรักได้ต่อไปและอีกบทที่กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องของจิต วิญญาณที่ว่า

เจ้าสนไซใจหายไม่วายห่วง
 แก่ลึ่งสำแดงตัวมาในราตรี
 น้องตายแล้วแก้วตาอย่าอาฆาต

กลัวอำนาจมาหลอกหลวงของนางผี
 หรือโกรธพี่ว่าทิ้งน้องเป็นสองใจ
 จงกลับชาติไปเกิดกำเนิดใหม่

หนึ่งลูกเต๋าล่าก็ฆ่าเขาพาไป

อย่าเป็นบ่วงห่วงใยไปจงดี

(จากเรื่อง มัจจุราชเล่นกล)

เป็นบทที่กล่าวถึงวิญญาณของเมียนายสน ไชยที่กลายเป็นผีมาหลอกหลอนเพราะศัพท์ทำตัวไม่ดีจึงเกิดความอาฆาต รวมทั้งความเป็นห่วงลูกนางจึงไม่ยอมไปเกิดและยังคงคิดตามคน ๆ นั้นไปเรื่อย ๆ และอีกบทที่ว่า

ขอวิญญาณปรานปราษฎ์ประสาทประเสริฐ ช่วยชุมเชิดชูหนังไว้ทั้งผืน
เพื่อดำรงวงศ์สกุลปิ่นภาคพื้น ให้ได้ยืนหยัดอยู่คู่โลกา

(จากเรื่อง คมพิฆาต)

เป็นความเชื่อของนายหนังที่ขอให้วิญญาณของผู้มีความรู้ทั้งหลาย (ครู อาจารย์) ได้ช่วยให้การแสดงหนังตะลุงมีความเจริญและคงอยู่ตลอดไป

ซึ่งนอกจากนายหนังจะแสดงทัศนคติว่าในคนมีจิตวิญญาณแล้ว นายหนังยังเชื่อว่าในธรรมชาติบางอย่างก็มีวิญญาณอาศัยอยู่ด้วย วิญญาณในที่นี้จะมีลักษณะเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ อันอาจมีอยู่ในธรรมชาติต่าง ๆ รอบตัวเรา เช่น ความเชื่อในเรื่องเทพ (พระพาย) ที่มีอยู่ในลักษณะที่สามารถคลบนันดาลให้เกิดลมพัด จากเรื่องวิญญาณที่ทำหน้าที่รักษาอาวุธจากเรื่อง ทายาทพระยา และสุดท้ายคือ ความเชื่อในเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในแหวนของนายธาดาในเรื่องจำเลยถึกลับ เช่นบทหนังตอนที่ว่า

สมเด็จพระนางประภาวดีศรีสวัสดิ์
ชั้นษาสามสิบสี่ยังไม่ีครรรค์

ยังอวบอืดอ่อนนุ่มปทุมสัน
แต่บนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทุกทิศทาง

(จากเรื่อง สายเลือดถึกลับ)

เป็นการกล่าวถึงนางประภาวดีที่แต่งงานมานานแล้วแต่ก็ยังไม่มีลูกสักทีนางจึงบนบานขอลูกต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายและบทที่แสดงให้เห็นความเชื่อในเรื่องเทพที่ว่า

จะเล่าเรื่องเมื่อหลังยังไม่เหมาะ
หยาดน้ำฝนหล่นปราดอำนาจพระพาย
ยายบุญน้อยพรอวยบุญยายได้เพียงนี้
ขอวิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์ไกร
อันยายรักหนักแล้วนะแก้วตา

ยายพิเคราะห์ว่าต้องปิดให้มิดหาย
น้ำตายายย่อยเพราะน้อยใจ
ยายไม่มีความสามารถให้หวาดไหว
หรือเจ้าเดชจะสิ้นชาติวาสนา
ยอมสละให้ได้ดังหมายใจ

(จากเรื่อง สายเลือดขัดศิยา)

เป็นตอนที่ยายคิดจะช่วยหลายชายที่โดนเข้าใจผิดคิดว่าเป็นคนร้าย ยายจึงขอวิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยให้หลานของคุณได้พ้นภัยและอีกบทที่ว่า

กาบแก้วน้อยคอยดูแลอยู่ด้วยกัน	นิกบณานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์แรง
ทั้งอินทร์พรหมบาลลูกบานบน	ให้ช่วยคนแปลกหน้าผู้กล้าแข็ง

(จากเรื่อง สายเลือกขัณฑ์ยา)

เป็นตอนที่เจ้าชายได้ช่วยเหลือกาบแก้วในขณะที่ตกอยู่ในความลำบาก นางจึงขอบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้ช่วยอย่าให้โอรสบาดเจ็บหรือเป็นอะไรไป

จากบทหนึ่งที่ยกมาทั้งหมดข้างต้นพอที่จะทำให้เราทราบถึงการยอมรับในความมีอยู่ของจิตวิญญาณในทัศนะของนายหนังที่เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ยังคงอยู่ไม่สูญสลายหายไปไหน แม้ว่าจะปราศจากร่างกายแล้วก็ตาม จิตวิญญาณเหล่านี้จะยังสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่เลือกแนวทางในทางปฏิบัติว่าถ้าปฏิบัติดีวิญญาณเหล่านั้นก็จะปกป้องรักษา แต่ถ้าปฏิบัติชั่ววิญญาณเหล่านั้นก็จะลงโทษต่าง ๆ นานา และเชื่อว่าในธรรมชาติบางอย่างก็ยังมีวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้คุณให้โทษแก่คนได้ วิญญาณตามความคิดของนายหนังจะมีลักษณะที่ไม่สูญสลายเพียงแต่มีการย้ายที่จากร่างเก่าไปสู่ร่างใหม่ กล่าวคือ สามารถเกิดใหม่ในร่างใหม่ได้ตลอด เช่น บทหนึ่งตอนที่ว่า

ที่ทางยาวดาวประหลาดอุบาทว์ฟ้า	คือเปตาฟุ้งได้มิใช่ดาว
กับพวกหนึ่งซึ่งตำนานว่าวิญญาณทิพย์	เที่ยวลอยลิบแรมร้างอยู่กลางหา
จะเวียนวนปนอยู่ในหมู่ดาว	ก่อนจะเข้าสู่ท้องของมารดา
แม้ผู้ใดร้องทักมักคิดท้อง	เหมือนหนึ่งต้องเสียงสาปบาปนักหนา
โบราณว่าฟ้าคะนองก็ต้องฟัง	ควรระวังเหตุสังเวยการณ
ทุกราตรีจะต้องมีวิญญาณทิพย์	เที่ยวลอยลิบล่องฟ้าปาฏิหารย์

(จากเรื่อง ลูกหลงแม่)

เป็นการกล่าวถึง คำสอนสั่งของคนโบราณที่คิดว่า เหตุการณ์ผีฟุ้งได้เป็นการเดินทางของดวงวิญญาณที่จะไปเกิดใหม่ ซึ่งวิญญาณต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่ทั่วไปในอากาศเบื้องบน เมื่อมาเกิดก็จะเป็นดาวตกลงมาให้ท้องของคน แต่ถ้าใครไปร้องทักวิญญาณนั้นก็ไปเกิดผิดที่

จากบทหนึ่งที่ยกมาข้างต้นแสดงให้เห็นความเชื่อของนายหนังในเรื่องของจิต วิญญาณว่าเมื่อหลังความตายของคนเมื่อร่างกายเนาเปื่อยผุพังไปแล้วเรายังคงเหลือสิ่งๆหนึ่งที่เรียกว่า วิญญาณหรือในภาษาชาวบ้านเรียกว่า ผี ซึ่งยังคงมีอำนาจสามารถปกป้องรักษาและดูแลผู้ที่ตนรักและห่วงใย หรือลงโทษแก่คนแก่ผู้ที่ไม่ดีที่ตนอาฆาตเค้นได้ ในระหว่างที่รอจะไม่เกิดใหม่นี้ รวมทั้งความเชื่อในเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งจากความเชื่อเหล่านี้ก็จะสะท้อนออกมาในการปฏิบัติตนของคน

ในสังคม เช่น การทำพิธีศพ การไปกราบไหว้บูชาวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะความคิดที่ว่า ถ้าปฏิบัติวิญญาณเหล่านี้ก็จะคุ้มครอง แต่ถ้าปฏิบัติไม่ดี วิญญาณเหล่านี้ก็จะบันดาลให้เกิดความเดือดร้อน เช่น

จะสวดศพให้สิ้นห่วงดวงวิญญาณ
แรกไม่ตายเรานี้หมายมุ่งสวาท
เกิดชาติหน้าขอให้รักเราสักคน
พลางขุดศพที่กลบฝังกำลังจิต
จัดว่ามีวาสนาที่มาเจอ

จะได้ผ่านพ้นภวังค์ที่กังวล
แต่พลังพราดหัดกระเด็นไม่เป็นผล
จะนิมนต์นักบวชมาสวดเธอ
ยังเป็นมิตรมุ่งสมัครรักเสมอ
จะอุ้มเธอเข้าวัดจัดพิธี

(จากเรื่อง มัจจุราชเล่นกล)

เป็นตอนที่ชายคนรักไปทำศพผู้หญิงที่ตนหลงรักมาทำพิธีทางศาสนา เพราะนางปฏิบัติคนไม่ดี พ่อนางจึงลงโทษโดยเอาศพไปฝังไว้เลย ๆ แต่เขาทนไม่ได้ จึงนำศพเธอไปประกอบพิธีเพื่อนางจะได้ไปเกิดใหม่ต่อไปและอีกตัวอย่างคือที่แสดงให้เห็นว่าคนมักจะร้องขอต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เมื่อตนตกอยู่ในความลำบาก เพื่อให้ตนได้พ้นทุกข์จากสิ่งนั้น และเมื่อตนได้สมหวังดังที่ใจปรารถนาก็ต้องมีการแก้บน หรือมีการเซ่นไหว้ต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น เช่น

เชือกงจักรศักดิ์สิทธิ์ฤทธิปีศาจ
เราเส้นสรวงเป็นประจำตามพิธี
เดือนละครึ่งเราตั้งเครื่องเซ่น

มีอำนาจกล้าแข็งด้วยแรงผี
เอาสตรี่มาเชือดเลือดบูชา
ผีงจักรจึงมีแรงแข็งหนักหนา

(จากเรื่อง ทายาทพระยา)

เป็นบทที่กล่าวถึงการทำพิธีเซ่นไหว้ผีหรือวิญญาณที่อาศัยอยู่ในอาคารเพื่อผลที่ทำให้อาคารเกิดความศักดิ์สิทธิ์และสำหรับบทหนึ่งก็กล่าวถึงการแก้บนเอาไว้เช่น

กับศาสนายสร้อยกับสาวน้อยเรณู
คายนทั้งสองร้องบนบาน
จุดเทียนใหญ่ไก่อปากทองสองตัวตั้ง
ลูกเรณูหายไขสบายดี
ทั้งเสื้อผ้าข้าน้อยนำมาถวาย
ต่อไปนี้อย่าให้มีโรคโรคา

รับมาสู่ศักดิ์สิทธิ์อุทิศฐาน
ทั้งจัดการเอเสื้อผ้าถวายแม่นาคี
พุดคังคังบำบวงเช่นสรวงผี
วันนี้ได้นำของมานูชา
ขอเจ้าแม่จงได้คุ้มครองรักษา
ปรารถนาสิ่งใดให้ได้การ

(จากเรื่อง คมพิฆาต)

เป็นตอนที่ตาสนกับยายสร้อยพร้อมลูกสาว นำของไปถวายแก่เจ้าแม่เนาคีเพื่อเป็นการแก้บน เพราะเชื่อว่าเจ้าแม่เนาคีคลบันดาลให้บุตรสาวของตนหายป่วยไข้และบทสุดท้ายที่ว่า

พระจอมวังสั่งงานเป็นการไว	กำหนดให้เท่าแก่ค่าเป็นสำคัญ
พระทรงตั้งจัดเตรียมพร้อมสำหรับ	ให้ประดับบายสีที่ทำขวัญ
เครื่องสังเวทเวทคาบูกาขันธ์	แล้วปักกันเสวตฉัตรจรัสสาย
อัศฎาอาวุธทุกสิ่งสรรพ	มีพานทองรองรับเตรียมถวาย
มีทองแก้วทองสุวรรณพรรณราย	จัดเตรียมให้พร้อมเสร็จสำเร็จการ
	(จากเรื่อง ลูกหลงแม่)

เป็นบทที่แสดงให้เห็นการจัดตั้งพิธีเช่นสรวงเทวดาว่าเป็นอย่างไร จะต้องมีส่วนของอะไรก็อย่างเพื่อความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมืองต่อไป

ด้วยเหตุนี้ความแตกต่างระหว่างความเป็นจริงทางนามธรรมและรูปธรรม จึงอยู่ที่คุณสมบัติของความเป็นจริงทางนามธรรม ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใดจะเปลี่ยนก็เป็นแต่เพียงการย้ายที่จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่งเช่น การเกิดใหม่ในร่างใหม่และความเป็นจริงส่วนนี้ยังมีอยู่เบื้องหลังความเป็นจริงทางรูปธรรมคือเป็นส่วนที่กำหนดให้กายทำกิจต่าง ๆ ดังจะกล่าวในหัวข้อของความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงทั้งสองต่อไป

3.2.2 ความเป็นจริงของภพภูมิต่าง ๆ อันเป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องของการมีอยู่ของจิตวิญญาณเบื้องหลังความตายว่า เมื่อคนตายแล้วและยังไม่ได้ไปเกิด วิญญาณเหล่านั้นจะอาศัยอยู่ที่ไหน นายหนังจึงได้แสดงทัศนะในเรื่องนี้โดยชี้ให้เห็นว่า ถ้าผู้ใดทำชั่วก็จะต้องตกนรก อันเป็นที่ ๆ มีแต่ความทุกข์ทรมาน เป็นที่อยู่ของเหล่าปีศาจและเปรตที่ดุร้าย โดยนายหนังได้ชี้ให้เห็นความน่ากลัวของนรกว่า

ฤทธิสุราพาให้ลึกลับของจิต	กระทำผิดพราดหมดจากกฎหมาย
กับดื่มหาพาให้หลงลงอบาย	สิ้นละอายน้ำใจฝักใฝ่ต่ำ
ทำรู้ชอบลอบเล่นลูกเมียเขา	หลงมัวเมาชมชิมไม่อึ้งหน้า
ผลสุราพาให้ตกนรกต่ำ	ต้องดื่มน้ำทองแดงที่แรงร้าย
ผลแห่งกรรมทำชู้จะตกลง	นรกคงจิวใหญ่น่าใจหาย
น้ำทองแดงมิใช่หวานเหมือนน้ำตาลทราย	หนามจิวรายมิใช่หนามกำกึ่งไพร
หนามจิวรกลีบหอกองค์คู่สี่เหลี่ยม	เป็นปากแฉกเสียมแทรกแตกไสว

ใครคบชู้คู่ท่านเมื่อบรรลัย

จะลงไปปีนต้นจ้าวในชุมสิวลี

(จากเรื่อง สายเลือดลึกลับ)

เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องนรกว่าถ้าใครดื่มสุราเมื่อตายตกนรกไปก็ต้องดื่มน้ำทองแดง และถ้าเป็นชู้กับลูกเมียคนอื่นเมื่อตายไปก็ต้องปีนต้นจ้าวที่มีหนามแหลมคม ต้องตกไปอยู่ในนรกขุมที่เรียกว่า สิวลีและอีกตัวอย่างที่กล่าวถึงผู้ที่ทำร้ายบุพการีว่า

ไอ้ชาติชั่วตัวขวางจะสร้างกรรม

แทนค่าน้ำนมแม่ด้วยแผลดี

ต่อนิบหายตายตกนรกกลับ

ก็อยากกลับมาให้กูดูหน้าผี

ขมบาลท่านจะสับ ไอ้อับปรีย์

เอาอัคคีเผาคนจัญไร

ลงนรกโลกันต์ตกขุมลึกลับ

แล้วอย่านึกเลยว่ามีแม่จะแก้ไข

นายอวตสุดพิงคั่งแค้นใจ

จึงลุยไล่เข็ญฆ่าชีวายาย

(จากเรื่อง ดอกฟ้าละของดิน)

เป็นการกล่าวถึงคนที่ทำชั่วว่า โดยการทำร้ายบุพการีว่าจะต้องตกนรกจะโดนลงโทษโดยขมบาล โคนไฟเผา ส่วนความคิดในเรื่องของสวรรค์นั้น นายหนังได้กล่าวเอาไว้ในลักษณะของการเปรียบเทียบกับเมืองที่มีความวิจิตรงดงามและสงบสุข อันสวรรค์นี้ก็เป็นที่อยู่ของเหล่าเทวดานางฟ้าและผู้ปฏิบัติตนตั้งอยู่ในความดี เช่น บทหนังที่บรรยายถึงความงามของเมืองที่ว่า

แต่ปางหลังยังมีธานีหนึ่ง

ประเสริฐซึ่งแสนสุขสโมสร

เหมือนวิมานเมืองฟ้านภาพร

สถาวรพูนสวัสดิ์วัฒนา

(จากเรื่อง คมพิฆาต)

อันเป็นบทที่บรรยายความงามของเมืองว่างดงามเหมือนสวรรค์และอีกบทที่กล่าวอ้างถึงสวรรค์ไว้ว่า

จักรพงศ้องค์ระเด่นเป็นจอมปราชญ์

ทำชนชาติชาวชวามหาศาล

เมืองมนุษย์หรือจะเทียบแผ่นดินเปรียบปาน

ก็วิมานเมืองอัมรินทร์รา

(จากเรื่อง ลูกหลงแม่)

เป็นการบรรยายว่าบ้านเมืองที่มีการปกครองโดยพระราชาที่ดีและปกครองประเทศให้สงบสุขก็จะทำให้ประชาชนมีความสุขเหมือนอยู่ในสวรรค์และบทที่บรรยายถึงความของผู้หญิงที่สวยเหมือนกับลงมาจากสวรรค์ว่า

เหมือนสวรรค์ชั้นบนมาลดดาน

ให้พี่ได้พบนางในกลางป่า

ดังต้องลอยจากสถานพินาศ
นามเจ้าหญิงเกศราฟางอน
บริสุทธิ์เปรียบประดุจดอกอุบล

ดูหน้าตาสวยดีไม่มีเบื้อ
เหมือนต้องลอยจากสถานพินาศ
พลังผูกพันว่ารินกระสินธุสาย

(จากเรื่อง ลูกหลงแม่)

อันเป็นบทที่บรรยายความงามของผู้หญิงว่าเปรียบเสมือนว่า สวรรค์ได้มอบความงามมาให้และความสวยของนางก็เปรียบได้กับดอกบัว นอกจากนั้นนายหนังก้อยังกล่าวถึงคนที่ทำความดีว่าทวดจะคอยปกป้องให้คุ้มภัยเหมือนกับบทหนึ่งตอนที่ว่า

อำนาจร้อนนอนข้างนางไม่ติด
ไม่สมความปรารถนาเสียค่าย
มันไม่ใช่คู่แข่งกักรูจักกร
มิปล่อยให้สร้อยฟ้ามีราศี

ประหลาดจิตอดสูไม่รู้หาย
จะแก้ถ้อยอย่างไรโฉนดี
ทวดคือนุรักษ์แม่โหมศรี
ตั้งบุรีเหมวงศ้องนงค์นาง

(จากเรื่อง จำเลยลึกลับ)

เป็นตอนที่กล่าวถึงตอนที่ธิดาเจ้าเมืองโดนยักษ์หลอกปลอมกายมาเป็นสามีนาง แต่ยักษ์ก็ทำอะไรนางไม่ได้ เพราะถ้าแต่ตัวนางก็จะร้อนรนจนไม่สามารถเข้าใกล้ได้อันเป็นผลมาจากการที่นางเป็นคนดี ทวดจึงปกป้องรักษาให้พ้นภัย

จากความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์นี่ก็เป็นตัวอย่างคำสอนที่นายหนงมุ่งเน้นให้คนประพฤติดี ประพฤติชอบ เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องกรรม เพราะคนทุก ๆ คนย่อมมีความกลัวว่าถ้าตนตายไปแล้วจะเป็นอย่างไร แน่แน่นอนว่าคนทุก ๆ คนย่อมต้องการขึ้นสวรรค์ ดังนั้นคนจึงต้องทำความดีเอาไว้เมื่อตอนที่ตนยังมีชีวิตอยู่

3.2.3 ความเชื่อเรื่องกรรม นายหนงมีทัศนะในเรื่องกรรมตามความคิดของชาวบ้านที่คิดว่า ผู้ใดทำกรรมชนิดใดไว้ก็จะได้รับผลเช่นนั้น คือ ทำดีย่อมได้ดีทำชั่วย่อมได้ชั่ว นอกจากนี้กรรมยังเป็นสิ่งที่กำหนดว่าจะให้คน ๆ นั้นไปเกิดในชาติ ภูมิใด มีความเป็นอยู่ที่มีหรือเลว และกรรมยังเป็นตัวกำหนดความเป็นไปของแต่ละคนด้วย ดังบทหนึ่งที่ว่า

น้องเจ็บใจแล้วไม่หน้าซ้ำเจ็บกาย
จะฆ่านางล้างแค้นให้สมคิด
เขาสร้างเวร เวรจะต้องสนองเวร

เมื่อไม่ตายก็ต้องคิดจองเวร
ด้วยยาพิษมิต้องให้ผู้ใดเห็น
ตามกฎเกณฑ์กำกวมลูกล่อเกี่ยวน

(จากเรื่อง สายเลือดลึกลับ)

เป็นการกล่าวถึงกรรมที่ว่าเมื่อใครทำเช่นใดไว้ ก็จะต้องได้รับผลเช่นนั้น เป็นวัฏจักรต่อไปเรื่อย ๆ ไม่จบสิ้น คือ เมื่อเราคิดร้ายกับใครเขาก็ต้องล้างแค้นคิดร้ายกับเราตอบ อาจกล่าวได้ว่าใครทำอะไรไว้ก็ต้องได้รับผลเช่นนั้นและอีกบทที่ว่า

ฝ่ายอาวุธทุจริตแล้วคิดกลัว	จึงพาตัวหลีกหนีหนีกฎหมาย
เขาสร้างบาปเขียนฆ่ามารดาตาย	ต้องหนีหนายิ่งหุงมุ่งเข้าป่า
ลำบากกายใช้กรรมเพราะทำผิด	ถูกตัดสิทธิจากสังคมสน้ำหน้า
ร้ายแผ่นดินสิ้นที่พึ่งจึงเวทนา	ออกอยู่ป่าเปล่าเปลี่ยวเพียงเดียวดาย
ต้องแตกฝนลมหนาวเมื่อคราวซัด	เหมือนอย่างสัตว์อาศัยอยู่ในไพรสน
เรี่ยวแรงหมดอดอาหารทรมาณตน	เอาร่มไม้ใบบัวแทนหลังคา
ทุกคำอ้างอย่างอนาถร้ายสาดหมอน	ต้องหนาวนอนकुคูเหมือนหมูหมา
มันเป็นกรรมสนองกรรมติดตามมา	สน้ำหน้าลูกอุบาทว์ชาติกาลี

(จากเรื่อง ดอกฟ้าละของดิน)

เป็นตัวอย่างของคนที่ทำกรรมโดยการฆ่าแม่ของตนเองว่า ถึงแม้จะหนีการลงโทษจากกฎหมายบ้านเมืองได้ แต่ก็หนีผลของกรรมไม่ได้เพราะบาปที่ฆ่าแม่ตน จึงต้องทนทุกข์ทรมานต่างๆ นานา มีชีวิตความเป็นอยู่เยี่ยงสัตว์ต้องทนร้อนหนาวคอยหลบหนีจนแทบจะไม่มีแผ่นดินจะอยู่ และอีกตัวอย่างที่กล่าวถึงการตอบสนองของผลกรรมแก่ผู้ทำชั่วว่า

พอดาวเคลื่อนเดือนเด่นเห็นสตรี	รัศมีเปล่งปลั่งไปทั่ว
เหมือนนางฟ้ามาแก้มจ้ำแสงหลอก	ประดับดอกบัวเข้มมาเต็มหัว
จึงปลดปลงงจักรลงจากหัว	ไอ้ชายชั่วรับรักกงจักรหัน
ที่เคยเห็นเป็นดอกบัวพอลถึงหัวของมัน	ก็พัดผันเลือดหนักทะลักลง
นายเปรตหายชายโหดรับโทษหนัก	เพราะกงจักรทำพิษแทบปลิดผง
สนองกรรมจำเพาะลงเจาะจง	จึงตกลงเป็นเปรตเวทนา

(จากเรื่อง ดอกฟ้าละของดิน)

เป็นการกล่าวถึงคนที่ทำกรรมชั่วเอาไว้ว่าเมื่อยอมโดนลงโทษ ดังที่ปรากฏเป็นภาพหลอนในตอนแรกเป็นหญิงสาวที่มีหน้าตาและรูปร่างสวยงาม ประดับดอกไม้อยู่เต็มหัว แต่จริง ๆ แล้วหญิงสาวนางนั้นเป็นเปรตที่มีหน้าที่กำจัดคนชั่ว โดยใช้กงจักรบนหัวที่ตอนแรกเป็นดอกไม้มาเป็นอาวุธกำจัดคนชั่ว นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างของผลกรรมที่ส่งผลข้ามภพ ชาติ เช่น

คอยวันกลับนับวันจิตพันผูก
ไอ้กรรมเอ๋ยเคยสร้างแต่ปางใด

คิดถึงลูกแล้วก็พาน้ำตาไหล
บันดาลให้พรัดพรากไปจากกัน

(จากเรื่อง แรงสายเลือด)

เป็นตอนที่เจ้าเมืองรำพึงรำพันถึงเรื่องที่ โคนขโมยลูกว่าคงเป็นเพราะกรรมเก่า ที่ตนได้สร้างเอาไว้แต่ชาติก่อน จึงส่งผลให้ชาตินี้ต้องพรัดพรากจากลูกที่ตนรักและบทหนักที่กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องกรรมอีกบทที่ว่า

ชะรอยพี่น้ำทำกรรมแต่ปางก่อน
มันจะเป็นประกาศิตหรือสิทธิสาป
พี่ไม่ยอมทอคิดหึงรักจริงใจ
ความรู้สึกว่าแหวนนี้ที่พี่พบ
เหมือนชาติก่อนตอนจะตายได้สัญญา

มันเดือนร้อนจริงน้องพี่ต้องไป
หรือผลบาปที่พี่สร้างแต่ปางไหน
จะขอไปหนึ่งปีแล้วพี่มา
จะกินหลบเจ้าของต้องสืบหา
มันตามมาบังคับอยู่กับใจ

(จากเรื่อง จำเลยลึกลับ)

ความเชื่อเรื่องกรรมเก่าเกี่ยวกับแหวนที่ตนพบว่า เมื่อชาติที่แล้วตนได้ทำสัญญาอะไรบางอย่างกับเจ้าของแหวน จึงเป็นกรรมที่ตนจะต้องนำแหวนไปคืนแก่เจ้าของในชาตินี้และบทสุดท้ายคือ

พระผ่านเกล้าเจ้าฟ้าจะแลหา
หรือกรรมเก่าเราสร้างไว้อย่างนั้น
สมเด็จพระธรรมจักรจอมนัครเศ
เรื่องไม่มีลูกเต้าให้เศร้าใจ

แม่ประภาเราเห็นจะเป็นหมัน
จะสูญพันธุ์พงษัตริย์ขจัดดิยา
ยังมีเหตุแห่งทุกข์ไม่สุขใส
กรรมอะไรที่เป็นผลดลบันดาล

(จากเรื่อง สายเลือดลึกลับ)

เป็นตอนที่กษัตริย์ทรงกลุ่มใจทึ่มเหสีไม่มีลูกจึงคิดว่าเหสีอาจเป็นหมันและตนจะต้องหมดสิ้นผู้สืบเชื้อสายกษัตริย์ เมื่อคิดได้ดังนี้ก็เกิดอาการเศร้าใจและคิดได้เพียงว่ามันเป็นกรรมเก่าที่ตนทำเอาไว้จึงส่งผลให้ตนไม่มีลูกในชาตินี้

ซึ่งจากความคิดเรื่องกรรมของนายหนังนี้พอที่จะเทียบเคียงกับความเชื่อของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่มีความคิดอยู่บนพื้นฐานของพระพุทธรศาสนาที่มีความเชื่อเรื่องกรรมดังนี้

1. เรามีกรรมเป็นของตนหมายความว่า การกระทำต่าง ๆ ที่จะเกิดผลดีหรือชั่วแก่ตัวเรา เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาของเราทั้งสิ้น ไม่มีผู้ใดมาทำแทนได้

2. เราเป็นผู้รับผลของกรรมหรือเป็นทายาทของกรรม หมายความว่าเราเป็นผู้รับผลของกรรมด้วยตนเอง ไม่มีผู้อื่นมารับแทนได้ ไม่ว่ากรรมนั้นเราจะทำได้ตั้งแต่เมื่อใด จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วเราก็ต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

3. เราทำกรรมใดไว้ดีหรือชั่วก็ตามเราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีกรรมของเราพันทำกรรมอย่างไรก็ต้องได้รับผลอย่างนั้นเสมอ

4. เรามีกรรมเป็นกำเนิดหมายความว่า กรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เราเกิดมา กรรมจะส่งผลให้เราเกิดอย่างไรก็ได้ การเกิดในตระกูลสูงหรือตระกูลต่ำหรือเกิดในฐานะอย่างไรเป็นเรื่องของชนกกรรม ซึ่งจะเห็นที่นำเราไปเกิดตามกรรมที่เราได้ทำเอาไว้

5. เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์หมายความว่า บุคคลที่ทำกรรมใดไว้จะต้องสืบเนื่องในกรรมนั้นต่อไป เปรียบเทียบเผ่าพันธุ์ มนุษย์หรือสัตว์ต่าง ๆ เช่น ผู้เกิดเป็นมนุษย์ทางที่จะสืบต่อเผ่าพันธุ์ก็จะเป็นมนุษย์เหมือนกัน กรรมก็เช่นกันเมื่อเราทำกรรมใดไว้ต่อไปก็สืบเนื่องในกรรมนั้น เช่น กรรมชั่วก็ต้องสืบเนื่องไปในกรรมชั่ว กรรมดีจะสืบเนื่องไปในกรรมดี

6. เรามีกรรมเป็นที่อาศัยหมายความว่า ผู้ที่ทำกรรมดีก็อาศัยกรรมดีนั้นเอง เพื่อดำรงความคิดต่อไป

จากความเชื่อเรื่องกรรมทั้ง 6 แบบ ที่ยกมาพอจะเทียบได้กับคำสอนที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอันเป็นคำภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาและคำสอนเรื่องกรรมที่ปรากฏในพระสูตรเช่น หนิง ชาย คฤหัสถ์ บรรพชิต ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีกรรมเป็นของตนเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมอันใดไว้ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม เราจะได้รับผลของกรรมนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง. 14, 2525 : 579)

ซึ่งจุดประสงค์หลักของการสอดแทรกแนวความคิดในเรื่องกรรมนี้มายังหนึ่งมีจุดประสงค์ที่จะสอนให้คนได้เห็นคุณค่าของการทำดีที่ว่า เมื่อเราทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองหรือความเสื่อมทรามแห่งชีวิตอยู่ที่กรรมหรือการกระทำของตนแล้ว เราทุกคนจึงควรจะเว้นจากการทำชั่วพึงกระทำแต่ความดีเพราะคนที่มีกรรมดีในอดีตย่อมได้รับผลดีในชาตินี้ และถ้าเรามีกรรมที่ไม่ดีนักในอดีตแต่หากในปัจจุบันเราหมั่นทำกรรมดีเสมอ กรรมดีนั้นอาจจะช่วยตัดรอนกรรมชั่วที่เราทำไว้ให้ทุกเลาและส่งฐานให้สูงขึ้น ซึ่งการให้ผลของกรรมก็มีแตกต่างกันออกไปบางอย่างเร็วบางอย่างช้าเหมือนพืชหรือผลไม้ปลูกพร้อม ๆ กัน บางอย่างให้ผลก่อนเช่น มะละกอ กล้วย บางอย่าง 5 ปี 10 ปีจึงจะให้ผลเช่น ทูเรียน มะม่วง เป็นต้น และสาเหตุที่กรรมให้ผลเร็วบ้างช้าบ้างนี้เองบางคนจึงเข้าใจผิดว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว ซึ่งหลักเรื่องกรรมนี้เป็นความเชื่อที่สืบเนื่องกันมาเป็นเวลานานจนฝังใจคนให้เป็นคนที่มีความตั้งใจในการทำดีเป็นที่ตั้ง

3.2.3 ความเป็นจริงของเหตุปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องของโชคชะตา โดย นายหนึ่งเชื่อว่าเราไม่สามารถควบคุมความเป็นไปของชีวิตตนเองได้ทั้งหมด ซึ่งนอกจากความเชื่อ เรื่องกรรมที่เป็นตัวกำหนดความเป็นไปของคนแล้ว ความเชื่อในเรื่องโชคชะตา ก็ดูเหมือนจะมี อิทธิพลต่อความคิดของคนดังที่เราจะดูได้จากคนนิยมไปหาหมอดูให้ทำนาย ทายหัก โชคชะตา ราศีให้ผูกดวง สะเดาะเคราะห์รดน้ำมนต์ ซึ่งผู้ที่มีความเชื่อในลักษณะเท่าที่ปรากฏในสังคมไทย ปัจจุบันนี้มีตั้งแต่ผู้ที่ไม่มีการศึกษาไปถึงผู้ที่จบการศึกษาสูง หรืออาจกล่าวได้ง่าย ๆ ว่าตั้งแต่ระดับ ชาวบ้านถึงระดับรัฐมนตรีเลยทีเดียว ดังปรากฏบทหนึ่งที่ว่า

วันหนึ่งองค์ทรงเรียกโหราจารย์	มาใกล้อาสน์ที่สถิตประดิษฐาน
แล้วพระองค์ทรงบัญชาโหราจารย์	ให้จัดการผูกดวงดูท่วงที
โชคชะตาข้าจะมีลูกหรือไม่	เราคอยหาครวญหาหน้าบัลลังก์
อยากทราบความตามจริงสิ่งเหล่านี้	พระจักรีปรึกษาโหราจารย์

(จากเรื่อง สายเลือดลี้ลับ)

เป็นการกล่าวถึงตอนที่เจ้าเมืองเรียก โหรเข้ามาทำนายเรื่องว่าเมื่อไคร่ตนจะมีลูกแล้วก็ให้ โหรผูกดวงให้และอีกบทที่ว่า

ไฉ่ครรลองของชีวิตหนูไม่คิดเลย	ว่าได้เคยสมสร้างกรรมปางใด
แรกลูกหวังตั้งใจไปศึกษา	มีวิชาช่วยแม่พอกแก้ไข
เรียนไม่จบพออุปสรรคก็หักใจ	ต้องปล่อยไปตามประสาชะตาตน
สิทธิเสรีมีทุกคนบนแหล่งโลก	แต่ว่าโชคเปลี่ยนปรับให้สับสน
ไปตามเกณฑ์เอนเอียงไม่เที่ยงทน	เมื่อเราจนก็ต้องจำว่ากรรมก่อน

(จากเรื่อง คมพิฆาต)

เป็นความคิดของผู้หญิงคนหนึ่งที่คิดว่ากรรมที่ตนได้สร้างเอาไว้ในชาติก่อนมาทำให้เจอ อุปสรรคต่าง ๆ ในชาตินี้ เช่น จะเรียนก็เรียนไม่จบเพราะมีอุปสรรคต่าง ๆ มากมายก็ได้แต่คิดว่า คนทุกคนมีสิทธิที่จะเกิดมาบนโลกใบนี้ แต่ใครจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับกรรมและโชคชะตาของ แต่ละคนและอีกบทที่ว่า

ชะตาถูกถ่วงที่เกี้ยวพระราม	ต้องติดตามสีกาเข้าป่าใหญ่
พรหมลิขิตขีดเส้นไม่เห็นใจ	ต้องห่างไกลกลลอบสวาทนิราศลา

(จากเรื่อง สายเลือดลี้ลับ)

ความคิดในเรื่องโชคชะตาที่ได้กำหนดให้บุตรของเจ้าเมืองต้องตกที่นั่งเดียวกันกับพระรามที่จะต้องเข้าป่าตามหานางสีดา เพราะเมื่อมีคู่ที่คนก็เป็นอันต้องพรัดพรากจากกันและอีกบทที่กล่าวถึงความเชื่อในเรื่องของโชคว่า

สิทธิเสรีมีทุกคนบนวิถี	นอกจากมีหรือจนสุดหม่นหมอง
ทุกชีวิตผิคนตามครรลอง	ชะตาของคนเราไม่เท่ากัน
จึงแตกต่างอย่างดินกับกึ่งฟ้า	ศักดิ์นาเกียรติยศจึงลดหลั่น
กลายเป็นข้อต่อเสียดเบียดเบียนกัน	ถึงใครหยันก็ต้องอยู่ยอมผู้ตาย
ใครตกอับดับขันสวรรคตสาป	คนเคยกราบกรานลดหน้าลดหน้า
มีแต่เงาเอาเป็นเพื่อนคิดเตือนกาย	สวรรคตวามมีให้เห็นเป็นมายา
โลกสร้างคนวนเวียนเปลี่ยนประหลาด	ให้อ่านาน้ำโน้มน้ำจมน้ำ
เจริญหรือถดถอยตามเวลา	เหมือนเกิดมาเพียงเพื่อเป็นเหยื่อกล
สิทธิเสรีมีทุกคนบนแหล่งโลก	แต่ว่าโชคเปลี่ยนปรับให้สับสน
ไปตามเกณฑ์เอนเอียงไม่เที่ยงทน	ตราบที่คนมีกิเลสเป็นเศษเกิน

(จากเรื่อง คมพิฆาต)

การกล่าวถึงโชคชะตาเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตคนแต่ละคนเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนกับบางคนรวย จน สุข ทุกข์ แตกต่างกันไป

ซึ่งนอกจากความเชื่อเรื่องโชคชะตาแล้วก็ยังเชื่อว่าการประกอบกิจการใด ๆ ก็ถ้าจะให้ดีก็ต้องมีฤกษ์ยามที่ดี ดังปรากฏในบทหนังแทบทุกเรื่องที่กล่าวถึงการประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ นั้นจะต้องมีการเลือกวันเวลาที่ดี ในที่นี้จึงขอยกบทหนังมาแค่บทเดียวคือ บทตอนที่กล่าวถึงการแต่งงานที่ว่า

ท่านโหราหยาตามพิธี	ฤกษ์รังสีสิทธิโชคโผล่งาม
พระสหายอย่าได้ช้าพาเจ้าบ่าว	เสด็จเข้าโรงพิธีที่สนาม
ฝ่ายเจ้าสาวแม่บรรณาได้พาตาม	ให้พินยามโหรากะนาที

(จากเรื่อง สายเลือดลึกลับ)

เป็นความเชื่อในฤกษ์ยามของการแต่งงานว่าควรประกอบพิธีให้ตรงตามเวลาที่โหราทำนายไว้ก็จะก่อให้เกิดความสุขและเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว นอกจากนี้ ในบทหนังตอนอื่น ๆ ก็มักกล่าวถึงการหาฤกษ์ยาม แม้ในเวลาออกศึก ก็จำเป็นที่จะต้องมีการหาฤกษ์ยามเพื่อชัยชนะเช่นกัน

ด้วยเหตุนี้ความเป็นไปของแต่ละคนเราจึงไม่สามารถกำหนดได้เองทั้งหมด ตามความเชื่อของนายหนังเพราะเขาเห็นว่าในบางเหตุการณ์ที่เราเพียรพยายามทำความดีแต่เราก็ยังประสบกับความเลวร้ายนั้นเป็นเรื่องของพรหมลิขิตหรือเป็นเรื่องของโชคชะตาที่มากำหนดอีกทีหนึ่ง

3.2.4 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ คาถา อาคมและของขลัง ซึ่งไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ว่าด้วยเวทย์มนต์ คาถา เช่น การทำเสน่ห์ การปลุกเสกอาวุธ หรือคาถาอาคมต่างๆ เช่น

ที่ศาลาตาปะขาวคนเจ้าเล่ห์
เที่ยวสั่งสอนสาธุศิษย์ไม่ปิดบัง
ถึงเช้าแล้วแก้วตาอย่าระแวง
ไปทิศนี้มีกษัตริย์พลัดเมืองมา
ทำเสน่ห์เล่ห์กลให้สนพระทัย
อย่าให้พลังสังเกตุเหตุการณ์
ตบะชาลยพระนักถิทธิฤทธิ์ไกร

มีเสน่ห์เล่ห์กลอาคมขลัง
จนกระทั่งเจ้ามีเล่ห์เสน่ห์แรง
พลางเสกเป็งส่งให้แม่สายใจ
วาสนามั่นคงอย่าสงสัย
ก็จะได้ดังจิตที่คิดอ่าน
พึงประสาทเวทย์มนต์ให้วัน ไหว
ยังบรรล้วยด้วยสตรีมีมารยา

(จากเรื่อง ทายาทพระยา)

เป็นตอนที่กล่าวถึงตาปะขาวที่รับเลี้ยงเด็กเอาไว้และสั่งสอนนางทุกอย่างรวมทั้งการทำเสน่ห์ โดยการเสกเป็งทาเพื่อให้ผู้ชายหลงรักและกล่าวถึงว่า เสน่ห์ของผู้หญิงนั้นร้ายกาจขนาดที่คนจะโหดร้ายอย่างไรก็ยอมพ่ายแพ้แก่เสน่ห์ของผู้หญิงไม่ว่าแม้กระทั่งผู้ที่มีตะบะกล้าแข็งก็ยังบรรล้วยไปด้วยมารยาหญิงมาแล้วทั้งสิ้นและอีกบทที่กล่าวถึงการปลุกเสกอาวุธของขลังที่ว่า

ฝ่ายพระยาขันร้ายพรายกำจัด
เมื่อถึงวันซันชีที่สัญญา
ให้เอาหญิงนักโทษออกมาเชือด
ทำพิธีเส่นสรวงดวงวิญญาณ
เชิญปีศาจจิ้งจกรันศักดิ์สิทธิ์
ตั้งบัตร์พิธีกรรมอันสำคัญ

เกียรติประวัติก็กองทัพศึกษา
จะไปที่หน้าเขาเนินจักรวาล
รองรับเลือดแล้วสั่งให้ตั้งศาล
ที่หน้าศาลเพียงตามาบูชายันต์
กินโลหิตเครื่องเช่นเป็นอาถรรพ์
พอตะวันสายเสร็จสำเร็จการณ

(จากเรื่อง ทายาทพระยา)

เป็นการกล่าวถึงอาวุธที่มีอิทธิฤทธิ์มากแต่การที่จะเอาอาวุธนี้มาใช้ได้ต้องนำหญิงที่ท้องและมีไฟแดงได้ตามาบูชายันต์ปีศาจที่อยู่ในอาวุธจึงจะสามารถเอามาใช้ได้อันเป็นความเชื่อในเรื่องของ

ไสยศาสตร์และอีกบทในเรื่องทนายทนายพระยาที่กล่าวถึง เปรตสองคนที่อาศัยอยู่ในอาวรุวิเศษ และการที่ใครได้อาวรุนี้จะต้องตั้งเครื่องเช่นถวายเป็นบุญที่อยู่อวรุ

นอกจากนี้ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถาบางลักษณะก็เป็นเรื่องจินตนาการของนายหนังที่เอามาใช้ประกอบให้เรื่องราวสนุกสนานมากขึ้น เช่น การแปลงตัว การชุบชีวิต การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ เช่น

อำนาจแหวนศักดิ์สิทธิ์ของปีตุเรศ

นายแปลงเพศเป็นปักยิบินดินลา

ส่งเสียงแจ้เจ้าแก้วสาธิตา

ถวายเป็นบุญที่อยู่อวรุ

(จากเรื่อง ทนายทนายพระยา)

เป็นการกล่าวถึงอำนาจลึกลับของแหวนที่ทำให้เจ้าของแปลงร่างเป็นนกได้ และยังมีกล่าวถึงการเรียนคาถาอาคมต่าง ๆ เช่นบทที่ว่า

กระทั่งเจ้าสาวสมอุมการณ

ขยายให้อ่านตำรามหานต์

เจ้าเงินจำซาญเขี้ยวเรื่องพระเวท

มีฤทธิ์เดชศักดิ์ดาพาล่องหน

เนื้อหนังเหนียวเงี้ยวศาสตราทนต์

แต่เป็นคนกำพร้ายังอาดูดย

(จากเรื่อง แรงสายเลือด)

เป็นการกล่าวถึงเด็กกำพร้าที่ย้ายเลี้ยงไว้และได้ส่งสอนอาคาอาคมวิชาต่าง ๆ เช่น การล่องหน การทำให้หนังเหนียวแทงไม่เข้า เป็นต้น

ทัศนะของนายหนังที่มีต่อประเด็นความเป็นจริงทางนามธรรมนี้ แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่อยู่ นอกเหนือไปจากการรับรู้ทางผัสสะของเราแต่ก็เป็นสิ่งที่เรารับรู้ได้ว่ามีอยู่จริง อันเนื่องมาจากอิทธิพลทางความเชื่อ ที่ตกทอดกันมาตั้งแต่คนรุ่นก่อนและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและวิถีชีวิตของคนเป็น อย่างมากบางเรื่องก็ให้คุณค่าเป็นอนุสรณ์ประสงค์เช่น เรื่องจิตวิญญาณ เรื่องนรก สวรรค์ เรื่องกรรม นั้นเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจมนุษย์ ให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ชอบที่ควร ประกอบด้วย ศีลธรรมถือได้ว่าความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดความสำนึกทางศีลธรรม หรือรู้สึกผิดชอบชั่วดี สิ่งใดควรทำไม่ควรทำ ดังจะกล่าวต่อไปในบทที่ 4 แต่ความคิดทางนามธรรมบางอย่างก็ให้ผลทางลบ คือ ทำให้งมงาย เช่น ความเชื่อในเรื่อง โชคเคราะห์ ดวงชะดาราตี กรรมลิขิตหรือพรหมลิขิตหรือไสยศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่ง เรื่องเหล่านี้จะยังคงมีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจของชาว ได้อยู่มาก เช่น เมื่อเกิดเหตุร้ายอะไรขึ้นแก่ชีวิต คนก็จะมองว่าเป็นเรื่องของเคราะห์ เรื่องของดวง จิงหาทางแก้ไขด้วยวิธีการที่เชื่อถือมา อาจมีการทรงเจ้าเข้าผีและประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์อื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามเรื่องราวเหล่านี้ก็ยังฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของชาวได้ พรรณณะต่าง ๆ ที่นายหนังได้เสนอเอาไว้ก็ล้วนแล้วแต่มีจุดประสงค์เพื่อเป็นการสั่งสอนให้คนทำความดีหลีกเลี่ยงความชั่วทั้งสิ้น

3.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงทางรูปธรรมและนามธรรม

จากที่เราได้ทราบมาแล้วว่านายหนังยอมรับทั้งความเป็นจริงทางรูปธรรมและนามธรรมว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงแล้วนั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมาที่ว่าแล้วความเป็นจริงทั้งสองนั้นมีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร เพราะเมื่อเราพิจารณาคูสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา เช่น ก้อนหิน สักก้อนนั้น เพราะถ้าเรานำก้อนหินก้อนนั้นมาแยกส่วนประกอบลงไปเรื่อย ๆ เราจะพบว่าในที่สุดก้อนหินนั้นจะประกอบไปด้วยธาตุต่าง ๆ หลายชนิดและเมื่อเราลองวิเคราะห์ร่างกายของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นเนื้อ หนัง ปอด หัวใจ ตลอดจนมันสมอง เราจะเห็นว่าในที่สุดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะสลายตัวได้เป็นธาตุต่าง ๆ เหมือนกับธาตุที่เป็นส่วนประกอบของหินก้อนนั้น เช่นเดียวกับวัตถุอื่น ๆ ที่มีอยู่ในโลก ซึ่งเมื่อเราแยกออกไปก็จะพบว่าประกอบไปด้วยอนุภาคเล็กๆ เช่น โปรตรอน อิเล็กตรอนและอื่น ๆ ต่อไป

มนุษย์และก้อนหินจึงเหมือนกัน ในแง่ที่ว่าร่างกายของมนุษย์กับเนื้อของก้อนหินประกอบขึ้นจากหน่วยย่อยหรืออนุภาคเล็ก ๆ เหมือนกัน แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ก็ต่างจากก้อนหิน เพราะการที่ก้อนหินก้อนหนึ่งจะเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรมันมิได้เป็นผู้ริเริ่มเอง ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับมันล้วนแล้วแต่เกิดจากแรงภายนอกตัวมันที่มากกระทบ มันไม่สามารถที่จะเคลื่อนไหวด้วยมันเองหรือเปลี่ยนแปลงตัวเองให้อยู่ในสภาพนั้นหรือสภาพนี้ แต่มนุษย์เราไม่เป็นอย่างนั้น เรามีความคิด ความรู้สึก ความอยากความต้องการ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวริเริ่มทำให้ร่างกายของเราเคลื่อนไหวไปตามความต้องการของเรา จึงเกิดปัญหาที่ว่าแล้วอะไรละคือสิ่งที่ทำให้เรากับก้อนหินมีความแตกต่างกัน

จากประเด็นข้างต้น นายหนังก็ได้แสดงทัศนะไว้ว่าสิ่งที่ทำให้คนกับก้อนหินมีความแตกต่างกันก็เพราะเรามีสิ่งหนึ่งที่ก้อนหินไม่มี สิ่งนี้เรียกว่า จิต (mind) หรือวิญญาณ (soul) ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นจริงทางรูปธรรมและนามธรรม จึงมีความสัมพันธ์กันแบบจิตกับกาย เพราะ คนตามที่สนะของนายหนังประกอบไปด้วยสิ่ง 2 สิ่ง คือ

- ร่างกาย (body) อันเป็นความจริงทางรูปธรรม กล่าวคือ มีขนาด รูปร่าง มีองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เราสามารถรับรู้ได้จากผัสสะของเราว่ามีอยู่จริงและมีคุณสมบัติที่ไม่สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ภายนอกได้เช่น รูป เสียง กลิ่น รสและอยู่ภายใต้เงื่อนไขของเวลาที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและสูญสลายไปในที่สุด ความเป็นมนุษย์ในส่วนนี้จึงทำให้คนไม่ได้มีความแตกต่างไปจากก้อนหิน ต้นไม้ ภูเขา แต่อย่างใด

- จิต (mind) และวิญญาณ (soul) อันเป็นความจริงทางนามธรรม และเป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างออกไปจากก้อนหินเพราะมันมีคุณสมบัติอันเป็นส่วนที่รับรู้อารมณ์ที่เกิดจากรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสและไม่ได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของเวลาแต่อย่างใด

จิตกับกายตามทัศนะของนายหนังแม้ว่าจะมีธรรมชาติที่แตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม แต่ทั้งสองสิ่งก็มีความสัมพันธ์กัน มีความเป็นไปอย่างอิงอาศัยและค้ำชูกันไว้ เปรียบร่างกายเหมือนเรือที่จำเป็นจะต้องมีกัปตัน คือ จิตเป็นผู้บังคับเรือให้เดินไปในทิศทางที่ต้องการ ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกายกับจิตที่มีความสัมพันธ์กันในการที่เราจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ว่า

ตำรามนต์คนสำคัญชั้นอดีต	เขาได้ขีดเขียนไว้ได้ศึกษา
วิญญูณทิพย์ผู้เฒ่าเจ้าตำรา	ให้ปัญญาปาฏิหาริย์บันดาลคล
ยังจดจำเอาไว้ได้ทั้งหมด	ทุกแบบบทขึ้นจิตประสิทธิผล
ชื่ออาคมสมยาแก้วมนต์	วิญญูณคนอายุลาวเข้าคลใจ
ทั้งกฎหมายฝ่ายพระธรรมนุญศาสตร์	ตำหรับราชสงครามจำใจใส่
ศึกษาสนค้นคว้ามานะใจ	อยู่ที่ในคูหาพระยาลอ

(จากเรื่อง คอกฟ้าละของดิน)

บทหนึ่งตอนนี้กล่าวถึงการที่เราจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ นั้น เราต้องใช้จิตในการศึกษาจดจำ ตำราวิชาการต่าง ๆ ก่อนจะนำมาปฏิบัติจริง การเรียนนั้น ๆ จึงจะประสบผลสำเร็จได้ด้วยดีและยังมี บทหนึ่งตอนที่กล่าวถึงนายคำที่โดนโจรพรากมาจากบิดา มารดาตั้งแต่เกิด และคำก็ไม่รู้จักคนทั้งสองเลยแต่พอวันหนึ่งมาเจอกันคำก็จำได้ ดังบทหนึ่งที่ว่า

พอเข้าใกล้พินิจจ้องมองพระนาง	ก็แจ่มกระจ่างจดจำเป็นสำคัญ
สิ้นสงสัยใจหมายว่าใช่แน่	ต้องเป็นแม่ที่โอบอ้อมกระหม่อมฉัน
แรกครั้งหนึ่งซึ่งผ่านมานานวัน	เราจำมั่นแม่นเหมือนไม่เคลื่อนคลาย

(จากเรื่อง แรงสายเลือด)

อันแสดงให้เห็นหน้าที่ของจิตว่าเป็นตัวที่ทำหน้าที่รับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตเรา และนอกจากนี้จิตยังเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อร่างกายอีกด้วย เช่น บทหนึ่งที่ว่า

ขึ้นเหนือลมสมหมายร่างกายพระเวท	มนต์วิเศษยกษาศูกอาถรรพ์
โอมระงับจิตตั้งอกวัน	จอมทุมพินสะกดจิตให้นิทรา

(จากเรื่อง แรงสายเลือด)

เป็นการใช้คาถาอาคมสะกดจิตคนให้กลับไหลไปร่างกายก็จะทำอะไรไม่ได้ และบทที่กล่าวถึงความสำคัญของจิตโดยส่งผลต่อร่างกาย เช่น

คุณเรียงศักดิ์หนักจิตคิดสงสาร

สามวันดีสี่วันร้ายเป็นไข้ใจ

ดังแพทย์ว่าสมควรเปลี่ยนอากาศ

ดูอาการแม่ดวงเพ็ญเห็นไม่ไหว

ยังรำไรอยู่กับนางระวีลาวรรณ

จะสามารถดับโรคที่โศกสรร

(จากเรื่อง มัจจุราชเล่นกล)

บทหนึ่งที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ของความเป็นจริงทั้งสองอย่างว่า มีความเกี่ยวพันกันในแบบที่ว่าถ้าจิตไม่สบายก็จะส่งผลให้กายไม่สบายไปด้วย และอีกบทหนึ่งที่กล่าวถึงการรักษาคนโดยการรักษาจิตใจผู้ป่วย เช่น ตอนที่หมอใช้ให้ชาวบ้านเอาเสื้อผ้าไปถวายแม่นาคีที่ว่า

ที่หมอใช้ให้หมอจะเสื่อมส

เอาผ้าผ่อนท่อนสไบไปบูชา

หมอจะไปซื้อยาเอามาให้

ระหว่างหมอไม่มาอย่าดูเบา

มันเป็นจิตวิทยารักษาไข้

แต่ให้กำลังใจคนป่วยเท่ากับช่วยรักษา

ต่อไปหน้าเจ้าแม่จะไม่เหลือแต่องค์เปล่า

ถึงไม่ได้เงินทองแต่หมดห่วงเขา

ให้ตาเอาเสื้อผ้าถวายแม่นาคี

ไม่สบายคงเพราะใจไข้อยู่ผี

(จากเรื่อง คมพิฆาต)

ทั้งสองบทข้างต้นเป็นการกล่าวถึงผู้หญิงที่ล้มป่วย เพราะความไม่สบายใจถึงแม้ว่าหมอจะทำการรักษาทางด้านร่างกายเท่าไรก็ไม่สามารถทำให้ผู้ป่วยหายไข้ได้ เขาจึงเห็นความสำคัญว่าจริง ๆ แล้วเราควรจะรักษาที่จิตใจด้วย ซึ่งในบทแรกก็ให้มีการไปฝึกฝนที่ชายทะเล และอีกบทหนึ่งก็ให้นำของไปแก้บน ซึ่งทั้งสองบทก็มีจุดประสงค์เหมือนกันคือ การรักษาทางด้านจิตใจโดยการสร้างขวัญและกำลังใจก็จะสามารถทำให้หายป่วยได้

จากความคิดของนายหนังที่ว่าคนมีทั้งกายและจิตเป็นตัวควบคุมการกระทำของเราตัวเอง จึงส่งผลต่อโลกทัศน์ของชาวใต้ที่ว่า การที่เราจะคบคนดี ๆ สักคนเราไม่สามารถดูได้จากหน้าตา ร่างกายภายนอกเท่านั้น เพราะนายหนังได้ให้ความสำคัญกับจิตใจว่ามีความสำคัญมากกว่า ดังนั้นการที่เราจะตัดสินใจคบใครสักคนเราจะต้องเรียนรู้ว่าเขามีนิสัยเช่นใดดังบทหนึ่งที่ว่า

ใจมนุษย์ต้องระวังยังไม่ได้

จะคบคนเขาย่อมมาให้ดูหน้าคน

สำเนียงคนย่อมบอกออกภาษา

ดินจะคือที่ผลของต้นไม้

นอกจากใช้ปัญญาหาเหตุผล

หากเหลือล้นแล้วหลีกเลี่ยงเบี่ยงอุบาย

ถึรียบอกเหตุสังเกตุหมาย

คนจะร้ายย่อมรู้กันด้วยปัญญา

(จากเรื่อง ดอกฟ้าละออเงิน)

เป็นบทที่กล่าวถึงจิตใจของมนุษย์ว่ายากที่จะรู้ได้ว่าเขาเป็นคนเช่นใด เราจะดูแลหน้าตา
ท่าทางนั้นไม่ได้และบทที่ว่า

ฉงนจิตคิดมานานอดสู

พิเคราะห์ดูผู้บิดาครอบหน้า โขน

เป็นเปลือกนอกแต่ข้างในใจทะโมน

กลายเป็นโจรปล้นลูกไม่ถูกทาง

(จากเรื่อง แรงสายเลือด)

เป็นตอนที่กล่าวถึงจิตใจของคนที่ยากจะล่วงรู้ได้คั้งโจรที่ปลอมตนมาเป็นพ่อของเจ้าดำ
และวางแผนให้เจ้าดำฆ่าพ่อแท้ๆ ของตน ซึ่งตลอดเวลาที่ผ่านมาเจ้าดำไม่รู้เลยว่าพ่อเลี้ยงของตน
จริงๆ แล้วเป็นคนไม่ดีแต่สร้างทำเป็นคนคิดลอบดมา

ด้วยแนวคิดดังกล่าวข้างต้นของนายหนังนี้เอง ทำให้เราได้เห็นโลกทรรศน์ส่วนหนึ่งของชาว
ใต้ที่ให้ความสำคัญแก่จิตมากกว่ากาย เพราะถ้ากายไม่มีจิตเสียแล้ว เราก็จะไม่ต่างอะไรกับคนที่ตาย
แล้วหรือก้อนหินก้อนหนึ่ง ด้วยเหตุที่คนเรามีจิตวิญญาณนี้เองเราจึงแตกต่างจากก้อนหินหรือสิ่ง
อื่น ๆ ที่ไม่มีจิต จิตตามความคิดของนายหนังจึงมีความสำคัญมากกว่ากาย เพราะเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่
ที่คิดและสั่งการให้กายกระทำการต่าง ๆ ได้ตามที่จิตสั่ง เหมือนรถที่ต้องมีคนขับจึงจะสามารถเคลื่อน
ไปในทิศทางที่ต้องการได้ และจิตกับกายก็มีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่าเมื่อจิตไม่สบายก็จะส่งผล
ให้กายไม่สบายตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ นายหนังจึงได้มุ่งพัฒนาคนทางด้านจิตใจมากกว่าร่างกาย
เพราะการที่คน ๆ หนึ่งจะเป็นคนดีได้นั้นก็ต่อเมื่อเขามีจิตใจที่ดี ดังนั้นนายหนังจึงมุ่งเน้นในการที่
จะชี้ ให้ผู้ชมได้ทราบถึงหลักการพัฒนาทางด้านจิตใจ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่าเราควรที่จะประพฤติ
ปฏิบัติตนเช่นใด เมื่อเราอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอันจะกล่าวถึงในบทต่อไป